

TO JUŻ 20 LAT

Przewodnik metodyczny nauczania etyki
w Policji na 20-lecie wprowadzenia
Zasad etyki zawodowej

mł. asp. Dariusz Rajski

nadkom. Joanna Pławecka

mł. asp. Dariusz Rajski

Wykładowca w Zakładzie Doradztwa Dydaktycznego i Psychologii w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Pełnomocnik Komendanta Centrum Szkolenia Policji w Legionowie ds. Ochrony Praw Człowieka, lider grupy autorów przygotowujących „Przewodnik metodyczny nauczania etyki zawodowej w Policji”.

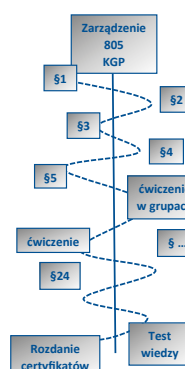
Czasami proszę moich słuchaczy, aby odjęli dwadzieścia lat od swojego wieku i przypomnieli sobie, jak wówczas wyglądała Polska. Po zakłopotanych uśmiechach widzę, że niektórym nie było jeszcze wtedy na świecie lub niewiele z tamtej rzeczywistości pamiętają. Dwadzieścia lat to kawał życia. Żeby lepiej poczuć atmosferę tamtych lat, przypominam im, że w najlepsze funkcjonował wówczas Jarmark Europa na Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie, trzy czwarte głosujących poparło w referendum wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, a po ulicach jeździły lanosy, tico i matyzy. Polska Policja mierzyła się wtedy z innymi problemami, inną skalą korupcji, nadużyć, innym charakterem przestępczości. W 2003 r. dwaj policjanci antyterrorysty zginęli w starciu z bandytami w Magdalence. Scena polityczna pozostawała wiele do życzenia, co dobitnie uwidoczniła tzw. afera starachowicka. Ówczesny Komendant Główny Policji, nadinsp. Leszek Szreder, z końcem 2003 r. podpisał dokument, który był potrzebny i który w niezmienionej formie obowiązuje do dziś. Dokument doniosły i na tyle przemyślany, że mimo upływu 20 lat wciąż jest aktualny. Chodzi tu oczywiście o zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta” (Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3). Zasad jest łącznie 24, natomiast samo zarządzenie ma tylko dwa paragrafy. Pierwszy z nich brzmi:

Mając na uwadze znaczenie problematyki moralnej w wykonywaniu zawodu policjanta i jego służebną wobec społeczeństwa rolę, a także konieczność wzmocnienia oraz uzupełnienia obowiązków i praw policjanta wynikających z demokratycznie stanowionego prawa, wprowadza się „Zasady etyki zawodowej policjanta”, stanowiące załącznik do zarządzenia.

Od pierwszego dnia stycznia 2004 r. zasady etyki zaczęły obowiązywać wszystkich policjantów i policjantki. Dziś etyka zawodowa jest jednym z elementów ujętych w programach szkolenia zawodowego, podoficerskiego, aspiranckiego, oficerskiego, a także na kursach specjali-

Struktura konspektu

mł. asp. Dariusz Rajski

Poniższy konspekt ma być dla Ciebie pomocą i realnym wsparciem w realizacji zajęć z etyki zawodowej. Wybierz swoją ścieżkę prowadzenia zajęć dydaktycznych: podążaj za konspektem lub tylko jego fragmentami.

Uzupełnieniem konspektu jest kolejny rozdział „Strategie wdrażania metod w procesie nauczania etyki”, w którym odnalazłeś możesz fragmenty gotowego scenariusza Twoich zajęć.

Treści szkolenia zostały uporządkowane według hierarchii i struktury przedstawionej w Załączniku do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”. Kolejne paragrafy są etapami zajęć, omawiaj je tak długo, jak uznasz za konieczne. Przygotuj pytania otwarte, które zainicjują dyskusję w grupie, rozmawiaj o wątpliwościach etycznych policjantów. To ile czasu zaplanujesz dla omawiania poszczególnych paragrafów, zależy będzie od specyfiki grupy i jej potrzeb. Dostosuj zajęcia do swoich odbiorców oraz do czasu, którym dysponujesz. Jeśli uznasz, że niektóre paragrafy możesz pominąć bez szkody dla osiągnięcia celu dydaktycznego - zrób to.

W trakcie realizacji zajęć korzystaj z przykładów policjantek i policjantów, którzy swoją postawą dali świadectwo etycznego zachowania. Przeszukaj aktualności na stronie internetowej swojej jednostki lub garnizonu. Wyszukaj aktualne komunikaty prasowe o etycznych postawach z Twojej okolicy. Mów także o błędach, one również mają głęboki walor edukacyjny. Skorzystaj z galerii pozytywnych i negatywnych postaw, którą dla Ciebie przygotowaliśmy w rozdziale III. 2.

Podczas realizacji zajęć, zaproponuj grupie ćwiczenia do wykonania. Są one jedną z najlepszych technik aktywizujących. Jeśli prowadzisz zajęcia dla dużego audytorium, zastosuj podział na grupy i zaproponuj wykonanie ćwiczenia w podgrupach. Przygotuj własne ćwiczenia lub skorzystaj z tych, które zaproponowano w rozdziale III.1.

Ryc. 1. Struktura konspektu do zajęć z etyki zawodowej policjanta.

stycznych. Jest ona również przedmiotem spotkań policjantów podczas zajęć doskonalenia zawodowego lokalnego w różnych jednostkach organizacyjnych Policji. Pojawiła się zatem potrzeba, aby ujednolicić nauczanie etyki w skali całego kraju i stworzyć narzędzie, które byłoby pomocne policyjnym edukatorom, prowadzącym zajęcia z etyki, gdziekolwiek one by się odbywały: w szkole Policji, komendzie wojewódzkiej, miejskiej, powiatowej, czy na jakimkolwiek komisariacie w Polsce. Trzeba było stworzyć przynajmniej wspólny konspekt zajęć, aby był on pomocą w prowadzeniu takiego „etycznego” spotkania szkoleniowego. Dziś mogę z satysfakcją przyznać, że powstał nie tylko centralny konspekt nauczania etyki policyjnej, a cały przewodnik metodyczny, ale po kolei...

ETYKA ZAWODOWA POLICJANTA

SPIS TREŚCI:

I. Wprowadzenie	
1. Słowo wstępne	4
2. O andragogice i nauczaniu policjantów i policjantek	5
3. Rota ślubowania policjanta	9
II. Konspekt	
1. Struktura konspektu	10
2. Konspekt	11
3. Strategie wdrażania metod nauczania etyki zawodowej	15
III. Baza wiedzy	
1. Przykłady ćwiczeń	38
2. Galeria pozytywnych i negatywnych postaw policjantów i policjantek	42
3. Odpowiedzialność karna i dyscyplinarna policjantów.....	58
4. Porównanie współczesnych i przedwojennych Zasad Etyki Zawodowej Policjanta	66
IV. Środki dydaktyczne	
1. Prezentacja multimedialna	69
2. Test wiedzy	83
3. Wzór certyfikatu	85
V. Przydatne pojęcia.....	86

Ryc. 2. Spis treści Przewodnika metodycznego nauczania etyki zawodowej w Policji.

Inicjatywa stworzenia centralnego narzędzia edukacyjnego w obszarze etyki wyszła od policyjnych pełnomocników ds. ochrony praw człowieka. To głównie pełnomocnicy i pełnomocniczki prowadzą spotkania z zakresu etyki policyjnej w swoich garnizonach oraz w jednostkach organizacyjnych. Wsłuchując się w te potrzeby, Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji mł. insp. Krzysztof Łaszkiwicz wpisał w *Harmonogram realizacji zadań w związku z 20-leciem wprowadzenia zasad etyki zawodowej Policjanta* zadanie polegające na opracowaniu centralnego konspektu z zakresu metodyki nauczania etyki policyjnej, czyniąc Centrum Szkolenia Policji w Legionowie podmiotem wiodącym i odpowiedzialnym za jego realizację. Harmonogram został zaakceptowany przez Komendanta Głównego Policji i rozpoczęły się prace nad jego opracowaniem. W skład grupy autorów i autorek weszło 12 osób, a ja miałem ogromną przyjemność koordynować prace związane z tworzeniem Przewodnika. Gdy merytoryczne treści były gotowe, dołą-

czyła do nas pani Paulina Ostrowska z Centralnej Biblioteki Policyjnej, która pomogła uporządkować zawartość, nadając ostateczną strukturę przewodnikowi i z początkiem października materiał był gotowy, zyskując akceptację Komendanta Głównego Policji.

Moją główną intencją było stworzenie narzędzia edukacyjnego pomocnego dla osoby, która nie ma doświadczenia w prowadzeniu warsztatów i szkoleń. Postawienie kogoś przed zadaniem poprowadzenia doskonalenia z etyki dla koleżanek i kolegów z komendy lub z własnego wydziału może być zadaniem trudnym, wymagającym starannego przygotowania. Ufam, że opracowany przewodnik daje solidną podstawę właściwego zaplanowania takiego szkolenia. Edukator lub edukatorka odnajdzie w nim, oprócz konspektu, 7 propozycji ćwiczeń, 17 przykładów w galerii pozytywnych postaw policjantów oraz 16 w galerii negatywnych postaw. Jest w przewodniku ponadto rozdział o andragogice, odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej, test wiedzy, słowniczek przydatnych pojęć i wiele innych elementów, z których można ułożyć wartościowe i ciekawe doskonalenie. Chciałem, aby ten materiał przypominał trochę skrzynkę z narzędziami, aby prowadzący mógł sięgać do publikacji i wykorzystywać te elementy, które odpowiadają cechom i potrzebom jego grupy. Udało się to zrobić, bo przewodnik nie jest programem nauczania, którego należy się ściśle trzymać. Jest to materiał zaakceptowany i rekomendowany do stosowania, z którego można, ale nie ma przymusu korzystać. Na szczególną uwagę zasługuje rozdział pt. „Strategie wdrażania metod nauczania etyki zawodowej”. Są w nim spisane rozważania w obszarze każdego z 24 paragrafów zarządzenia nr 805, zawiera też wiele przykładów pytań otwartych oraz różnych inspiracji do poprowadzenia dyskusji z grupą szkoleniową. A trzeba przyznać, że szkolenia z etyki mogą być bardzo emocjonujące, jeśli tylko da się grupie przestrzeń do moderowanej dyskusji. Służba w Policji obfituje w dylematy moralne. Policjantki i policjanci, stojąc po stronie prawa, codziennie mają styczność z przestępczością. Etyka zawodowa spełnia rolę kompasu; pokazuje, która droga jest słuszna, a która niegodziwa. Zajęcia z etyki są doskonałą okazją ku temu, aby ten swój wewnętrzny kompas właściwie skalibrować.

nadkom. Joanna Pławecka

Pełnomocniczka Komendanta Centralnego Biura Śledczego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka, współautorka „Przewodnika metodycznego nauczania etyki zawodowej w Policji”, autorka słowniczka przydatnych pojęć z obszaru etyki zawodowej w Policji.

W bieżącym roku przypadło 20-lecie ustanowienia zasad etyki zawodowej policjanta. Rok ten przyniósł wiele wydarzeń i obfitował w przedsięwzięcia związane z etyką, z określeniem aktualności jej zasad, jej współczesnego wymiaru i kontekstu, może również dał odpowiedź, czy konieczne są zmiany w tych deontologicznych zapisach gwarantujących swoisty drogowskaz. Wśród różnorodnych propozycji związanych z 20-leciem etyki, oprócz promocji etycznej aktywności policjantów w mediach społecznościowych, popularyzacji doradztwa etycznego w Policji, wzmacniania znaczenia etycznego kontaktu z osobami pokrzywdzonymi przestępstwem, podkreślenia znaczenia etycznego kontaktu z osobami z nie-

pełnosprawnościami, znalazło się również miejsce dla opracowania konspektu z zakresu metodyki nauczania etyki.

Z inicjatywy policyjnych pełnomocników i pełnomocniczek ds. Ochrony Praw Człowieka i pod przewodnictwem Pełnomocnika Komendanta Centrum Szkolenia Policji w Legionowie ds. Ochrony Praw Człowieka rozpoczęła działanie grupa robocza do opracowania centralnego konspektu z zakresu metodyki nauczania etyki policyjnej. Początek prac to odpowiedź na fundamentalne pytanie – czy przygotowany konspekt powinien być taki sam dla wszystkich policjantów, czy dobrze, żeby był „skrzynką narzędziową”, z której każdy prowadzący szkolenie będzie mógł wziąć od-

powiednie narzędzia, dopasować je nie tylko do własnych predyspozycji i umiejętności pracy z grupą, ale również dobrać tak, aby zaciekać swoich odbiorców, skłonić do refleksji, pracy nad sobą. Czego innego będzie bowiem wymagać przygotowanie nowo przyjętych funkcjonariuszy na początku drogi zawodowej, gdy trzeba przekazać wszelkie założenia etyki zawodowej, przepisy, uprzedzić o odpowiedzialności dyscyplinarnej, karnej za ich nieprzebranie, a czego innego spodziewać się będą policjanci z dłuższym stażem służby. Zależać to będzie także od pionu, w jakim służą, od dylematów, jakie ich dotyczą, np. w służbie prewencyjnej, gdy spotykają się z przemocą domową, brutalnością, agresją, a muszą pamiętać o przestrzeganiu etycznych standardów przeprowadzania interwencji policyjnych. Albo wiedzieć, jak zachować się w stosunku do osób z niepełnosprawnościami, ofiar i osób pokrzywdzonych przestępstwem, jak mówić do dzieci, jak zawiadomić bliskich o tragedii związanej z najbliższymi. Inne dylematy pojawiają się w służbie kryminalnej, śledczej, gdy funkcjonariusze dostają propozycje korupcyjne lub muszą działać na granicy prawa, aby zdobyć zaufanie środowiska przestępczego. Jak mają reagować przełożeni w sytuacji nietycznych zachowań np. w mediach społecznościowych, we wzajemnych kontaktach, w przypadku dyskryminowania, mobbingu, jak rozmawiać ze swoimi podwładnymi. Etyka w Policji jest wielowymiarowa, niejednoznaczna, kompleksowa, nieoczywista. Dlatego też wybrano koncepcję „skrzynki narzędziowej”, pozostawiając prowadzącym zajęcia pole do indywidualnego zaprojektowania swoich zajęć.

Wszyscy bardzo zaangażowali się w ten projekt, ponieważ czuli, że był on potrzebny, a w Policji nigdy wcześniej nie było takiego centralnie opracowanego i rekomendowanego konspektu. Doskonalenia z zakresu etyki były prowadzone z najlepszą wiedzą, staraniem i zaangażowaniem szkółących, ale teraz mają oni do dyspozycji przewodnik, który jest dla nich realnym wsparciem.

Jednym z rozdziałów przewodnika jest słowniczek, zawierający przydatne pojęcia. Na zajęciach z etyki zawodowej dotyka się przeróżnych tematów, spraw, dylematów i taki słowniczek był potrzebny, aby uporządkować pojęcia, którymi będą się posługiwali zarówno prowadzący, jak i osoby szkolone. Poniżej niewielka próbka.

Deontologia – nauka o powinnościach, obowiązkach, to również zespół wskazań i przepisów dotyczących postępowania człowieka w jakiejś dziedzinie, najczęściej zawodowej. To także pogląd przeciwstawny konsekwencjalizmowi – jeśli chce się osiągnąć dobry rezultat, należy do niego dojść dobrą drogą.

Etnocentryzm – postawa właściwa członkom jakiejś grupy społecznej, wyrażająca się w skłonności do uważania własnej grupy i jej kultury za lepsze od innej¹.

Godność człowieka – jest przyrodzona i niezbywalna, stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela – jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona należą do obowiązków władz publicznych².

Hejt – komunikat wymierzony przeciwko komuś, mówiący o niechęci lub braku aprobaty, często niezbyt sprecyzowanej. Zazwyczaj wyrażony jest ostrymi słowami (bywa, że wulgarnymi).

Korupcja – przyjmowanie łapówek przez urzędników lub funkcjonariuszy. Korupcja to żądanie, proponowanie, wręczenie lub przyjmowanie bezpośrednio lub pośrednio łapówki lub jakiegokolwiek innej nienależnej korzyści lub obietnicy takiej korzyści. Jest to nadużycie władzy publicznej przez funkcjonariuszy publicznych i członków organów samorządowych oraz przez osoby zatrudnione w instytucjach dysponujących środkami publicznymi, np.: publicznych zakładach opieki zdrowotnej, szkołach, uczelniach, instytucjach kontrolnych, instytucjach i przedsiębiorstwach z udziałem Skarbu Państwa, fundacjach itp.³

Nieludzkie traktowanie – nieludzkie traktowanie nastąpi, gdy w trakcie legalnych działań prawnych funkcjonariusz wkroczy w sferę integralności fizycznej i psychicznej jednostki. Zwykle dolegliwości te będą wynikiem użycia siły fizycznej; jednak, co warto podkreślić, współczesne orzecznictwo jest ukierunkowane nie tylko na sam stopień dolegliwości, ale również na kwestię konieczności jej użycia. Element ten będzie miał znaczenie przy tłumieniu zamieszek, gdzie zastosowanie siły niejednokrotnie będzie niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku. Zatem wszelkie wtargnięcia w sferę integralności fizycznej, których nie da się uzasadnić okolicznościami, zostaną uznane za nieludzkie traktowanie, które bezwzględnie uderza w godność jednostki. Nieludzkie traktowanie może pojawić się w kontekście decyzji o ekstradycji czy też deportacji, odnośnie do warunków panujących w więzieniu, ale przede wszystkim z taką sytuacją będziemy mieli do czynienia w przypadku ekstensywnego użycia siły w trakcie zatrzymań i przesłuchań przez Policję oraz służby specjalne, złego traktowania więźniów lub też nieuzasadnionego stosowania wobec nich środków izolacyjnych czy też traktowania osób w izbach wytrzeźwień. Nie jest tu wymagany element premedytacji, zmuszenia do złożenia zeznań czy też brutalności; wystarczy ów „minimalny poziom dolegliwości”. Jednakże, jeśli wystąpi któryś z wyżej wymienionych, można będzie rozważać podwyższenie kwalifikacji naruszenia i uznania jej za tortury⁴.

¹ *Po pierwsze człowiek. Działania antydyskryminacyjne w jednostkach Policji*, red. K. Łaszkiwicz, s. 134.

² Tamże.

³ Policja, Biuro Spraw Wewnętrznych Policji, *Korupcja i jej zapobieganie*, <https://policja.pl/pol/bswp/profilaktyka-korupcyjn/korupcja-i-jej-zapobie/59981,Korupcja-i-jej-zapobieganie.html> [dostęp: 7.11.2023 r.].

⁴ I.J. Bišta, *Zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania*, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/52914/03_Izabela_Joanna_Bista.pdf [dostęp: 7.11.2023 r.].

Summary

It has been 20 years. Methodological Guide to Teaching Ethics in the Police for the 20th anniversary of introducing the Rules of Professional Ethics

The article reports on the completion of the Methodological Guide to Teaching Professional Ethics in the Police. The guide is an educational tool to help in conducting classes from the scope of professional ethics in the Police: it contains a syllabus, a test of knowledge, a glossary, methodological tips, examples of exercises and a lot of practical information. The leading entity in the development of this guide was the Police Training Centre in Legionowo.

Tłumaczenie: Katarzyna Olbryś